

Thema

Uitdaging voor de gereformeerde theologie

A.N. Hendriks

Onlangs vertelde ik onze lezers reeds dat het de bedoeling was om van tijd tot tijd in ons blad aandacht te geven aan de bijdragen in het boek dat professor Maris bij zijn afscheid als hoogleraar aan de TU Apeldoorn ontving.* Het boek bevat zulke actuele opstellen dat het waard is er opnieuw bij stil te staan. In dit artikel gaat het me om de bijdrage van professor C. van der Kooi en die van professor J. Hoek. Ik begin met wat de eerstgenoemde ter sprake brengt.

Taxatie

Professor Van der Kooi (hoogleraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam) start met een beoordeling van *de charismatische beweging*. Hij wijst daarbij op de enorme vlucht die deze beweging wereldwijd genomen heeft. We kunnen spreken van een opmerkelijke verschuiving van het noordelijk naar het zuidelijk halfrond. Daar ligt vandaag het zwaartepunt van het christendom, een christendom dat sterk pentecostaal of charismatisch gekleurd is qua vorm en erediens.

Van der Kooi stelt dan de vraag: wat betekent dit voor de ontwikkeling van de gereformeerde theologie? Past hier slechts waarschuwing en zorg? Of kunnen we hier ook positieve geluiden laten horen?

Professor J.W. Maris heeft zich in tal van publicaties met de pinksterbeweging beziggehouden. Daarbij was de uitkomst bijna zonder uitzondering waarschuwend en terughoudend. Maris ziet het pentecostale/charismatische in een traditie staan, die ten diepste een gevaar is voor het gereformeerde vanwege de plaats die de *ervaring* daarin krijgt ten koste van het geloof in het Woord.

Van der Kooi vraagt zich af of het verstandig is in deze antithetische opstelling te volharden. Hij deelt in sommige opzichten de kritiek van Maris, maar wijst erop dat de charismatische beweging met haar aandacht voor individuele vroomheid, heiliging en het geestelijk lied ook 'een enorme zegen' heeft gebracht.

Hij meent dat het oordeel genuanceerder moet zijn. De Heilige Geest werkt niet alleen binnen wat wij dogmatisch verdedigbaar achten. Van der Kooi vraagt zich af of de gereformeerde theologie geen reden heeft om juist hier minder terughoudend en meer faciliterend te willen functioneren. Hier ligt zijns inziens in onze tijd een *uitdaging* voor ons!

Argumentatie

Wat voert de professor aan om zijn intrigerende vraagstelling te bepleiten?

Allereerst dit, dat we centrale begrippen als 'doop met de Geest' en 'charisma' moeten ontdoen van hun 'technische en inperkende' betekenis die ze onder invloed van de pinksterbeweging hebben gekregen. Maris kwam tot zijn negatieve taxatie doordat hij zich aansloot bij deze betreurenswaardige begripsversmalling. Van der Kooi bepleit om 'charisma' weer te nemen in de vele betekenissen die het in het Nieuwe Testament heeft.

Dat bepleit hij ook voor de term ‘de doop met de Geest’ wanneer men die verbindt met het spreken in tongen. Dat is eveneens een inperking die je niet terugvindt in de Schrift. Wanneer ‘de doop met de Geest’ echter staat voor ‘een overweldigende ervaring van de aanwezigheid Gods’, behoeven we niet zo negatief te zijn. Ervaring van die tegenwoordigheid mag niet dadelijk alleen maar onder verdenking komen te staan. Van der Kooi meent juist dat de gereformeerde theologie te lang verzuimd heeft het gereedschap te ontwikkelen dat mensen in staat stelt hun ervaring in gelovige zin te duiden. Er is een generatie opgegroeid die geen taal meer heeft voor de eigen geloofsweg.

In de tweede plaats bepleit Van der Kooi *een open houding* voor wat Paulus noemt ‘de uitingen van de Geest’. Binnen een gereformeerde context dient als grondprincipe 1 Korintiërs 12:11 genomen te worden: ‘Doch dit alles werkt een en dezelfde Geest, die een ieder in het bijzonder toedeelt, gelijk Hij wil.’ Hier wordt geen schaarste aangekondigd, maar *verwachting*. En de gereformeerde theologie mag mede de grond rijp maken voor deze verwachting.

Wanneer we onderscheid maken tussen wat Paulus schrijft over ‘de uitingen van de Geest’ en het moderne (versmalde) begrip ‘charisma’, is een zindelijk gesprek mogelijk en behoeven ervaringen van een overweldigende tegenwoordigheid niet opeens in een twijfelachtig daglicht geplaatst te worden. Ze kunnen door God ingeschakeld worden voor de opbouw van de gemeente.

‘Niet de ervaring als zodanig is onder verdenking te stellen, alleen verkeerde interpretaties van ervaring. Ervaringen kunnen allerlei inhoud hebben, het gaat erom ze juist te interpreteren.’

Als laatste voert Van der Kooi nog aan dat we God moeten verheerlijken *met ons lichaam*, dat een tempel is van de Geest. Dat heeft ook z’n implicaties voor onze erediensten. Juist hier kunnen we leren van christenen op het zuidelijk halfrond, waar het lichaam meedoet in de eredienst. Het zou kunnen zijn dat de restrictieve houding niet de aangewezen weg is als het om christelijke jeugd- en muziekcultuur gaat, maar dat de gereformeerde theologie ruimte maakt voor experiment en oefenplaats.

Beoordeling

Ik stem Van der Kooi toe dat we er met een louter negatief oordeel over de charismatische beweging niet zijn. Er zijn zeker elementen die op zich te waarderen zijn. Ik denk aan de nadruk op de persoonlijke omgang met God, de aandacht voor de heiliging van de eigen levenspraktijk, het woorden vinden voor de beleving van het geloof, de ontdekking van het geestelijk lied.

Maar helaas, deze zaken staan niet ‘op zich’. Ze zijn toch wel *ingebod* in een theologie die teruggaat op een bepaald lezen en toepassen van de Schrift.

Op dit aangelegen punt schiet mijns inziens het betoog van de professor tekort. Zijn verhaal over de ‘versmalling’ van begrippen als ‘charisma’ en ‘doop met de Geest’ is bepaald niet nieuw. In onze kring is er meer dan eens op gewezen hoe het Nieuwe Testament hierover spreekt.

En dan kwam steeds weer naar voren dat men in charismatische kring geen oog heeft voor *de heilshistorische bepaaldheid* van sommige uitingen van de Geest (bijv. tongentaal, profetie, demonenuitwerping) en van het gedoopt worden met de Geest.

We schieten niet op wanneer we ‘charisma’ en ‘doop met de Geest’ maar ontdoen van historisch gegroeide versmalling. Want het punt blijft: hoe lees je bijvoorbeeld Matteüs 10:8;

Nader Bekeken november 2008

Thema – A.N. Hendriks

Marcus 16:17-18; Handelingen 10:46; 19:6, teksten waarop men zich beroept om het doorgaan van tongentaal, profetie en demonenuitwerping te verdedigen?

Wat Van der Kooi over 'de uitingen van de Geest' schrijft, is veelszins juist en ad rem. Maar aan het 'hot item' gaat hij voorbij. En dat is jammer, want alleen door daarop in te gaan, komen we mijns inziens wezenlijk verder. Als hij bepleit dat de gereformeerde theologie ruimte moet maken voor *verwachting*, blijft het de vraag: *wat* mogen wij verwachten ten aanzien van 'de uitingen van de Geest'?

Ik houd het er dan ook op dat *dit* item vandaag een belangrijke uitdaging voor de gereformeerde theologie dient te zijn, juist omdat meer dan één in onze kring – zonder grondige bijbels-theologische onderbouwing – het charismatisch gedachtegoed overneemt en een 'meer van de Geest' bepleit, dat zich mijns inziens niet verdraagt met een verantwoord verstaan van de genoemde schriftplaatsen.

Pneumatologie

Ik wees erop dat wat in de charismatische beweging op zich te waarderen is, wel is *ingebed* in een theologie. Dat wordt onderstreept in de bijdrage van professor Hoek (hoogleraar aan de TU Kampen Oudestraat en aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven). Hij sluit daarbij aan bij professor Maris, die door de jaren heen de wach heeft betrokken bij het specifiek gereformeerde in de pneumatologie, de leer van de Heilige Geest, en dat met nadruk afbakende tegenover het charismatisch gedachtegoed.

Hoek verduidelijkt het onderscheid tussen evangelisch-charismatisch spreken over de Geest en de gereformeerde pneumatologie aan de hand van wat professor W.J. Ouweneel stelt op het punt van de *rechtvaardiging*. Voor Ouweneel is dat een doorgangsstadium in een proces van groei bij Gods kinderen. De met de Geest vervulde gelovige groeit daarboven uit. Het 'ik ellendig mens' van Paulus in Romeinen 7 laat hij achter zich. De tweespalt van Romeinen 7 behoort niet tot de ervaring van de wedergeboren christen en is een miskennis van het overwinningsleven dat Romeinen 8 tekent.

Hoek keert zich hier terecht tegen en zegt dat ook een bekeerd mens nooit boven het arme zondaar-zijn uitkomt, ook al is er groei in het leven van het geloof. De bedelaarsgestalte van Luther blijft en we hebben telkens weer de vrijspraak nodig. Hoek bepleit dan ook een *pneumatologia crucis*: een leer van de Geest onder het voorteken van het kruis, die tegelijk een pneumatologie is waarin het volle heil van Pasen centraal staat.

Al openbaart zich Christus' opstandingskracht in ons leven, wij moeten niet vergeten dat het paasleven met Christus verborgen is in God (Kol. 3:3). Wat in Christus vervuld is, is nu nog *verhuld*. Wat in Christus af en gaaf is, blijkt op de wijze van de Geest stukwerk te zijn, werk in uitvoering. De voortgang in de heiliging is geen zegetocht, maar een bedeltocht. We zakken telkens weer door onze bodems heen en moeten steeds opnieuw vluchten tot de Gekruisigde.

Hoek wijst erop dat de kracht van de Opgestane zich juist openbaart in de kennis van zijn lijden. Een christen is een kruisdrager en dat stempelt ons aardse bestaan.

Vervulling met de Geest voltrekt zich niet op afstand van het kruis, maar te midden van blijvende nood en strijd. De blijdschap en vrede die de Geest doet ervaren, doen ons met het schepsel in barensnood zuchten (Rom. 8:23). Door de Geest gaan we juist hunkeren naar de grote toekomst. Hij is er de Eersteling en het Onderpand van. En vuurt als zodanig ons verlangen naar de volmaaktheid na dit leven aan.

Nader Bekeken november 2008

Thema – A.N. Hendriks

Waardevol correctief

Ik heb Hoeks bijdrage met dankbaarheid gelezen. Temeer omdat de professor in andere publicaties meer meeding in waardering voor charismatisch gedachtegoed dan mij lief was. Nu blijkt dat hij behoorlijk kritische kanttekeningen weet te plaatsen, waarbij hij het opneemt voor Maris' afbakening van de gereformeerde leer van de Geest tegenover de charismatische, ook al wil Hoek een open ontmoeting vanuit een echte luisterhouding.

Een complicerende factor blijft mijns inziens dat je al het evangelisch-charismatische niet op kunt hangen aan wat Ouweneel vindt. Er is binnen het evangelisch-charismatische veel schakering en de aanduiding heeft dan ook iets van een 'containerbegrip' gekregen. Er zijn in de kerken ook pleitbezorgers van het 'meer van de Geest', die beslist niet het overwinningsleven van Ouweneel voorstaan. De eerlijkheid gebiedt daar niet aan voorbij te gaan.

Dit neemt niet weg dat de bijdrage van Hoek waardevol is doordat hij ons ervan doordringt dat er theologisch en spiritueel wel het een en ander aan de orde is bij het charismatische.

Ik noem het nog eens: de blijvende plaats van de rechtvaardiging in het leven van het geloof, de permanente strijd tegen onze zondige aard, het heiligende werk van de Geest, het hunkeren vanuit de gebrokenheid nu naar de volmaaktheid straks.

Het is de verdienste van Hoek dat hij aanwijst hoezeer bij dit alles de kern van het reformatorisch belijden in geding is: de paradox van Luther: *simul justus ac peccator*, rechtvaardig in Christus en tegelijk zondaar in onszelf.

Het is de paradox die zo bevindelijk verwoord is in antwoord 60 van de Heidelberger. De paradox die het hart was van de Reformatie in de zestiende eeuw en het hart is van ons allerheiligst geloof waarvoor wij ook in onze dagen 'tot het uiterste' hebben te 'strijden' (Jud. :3).

Ten slotte

Wat is nu als *uitdaging* te zien voor de gereformeerde theologie in onze tijd? Ik ben het met Van der Kooi eens dat ze niet aan de enorme opmars van het charismatische voorbij kan gaan. We zijn er niet met een louter negatieve benadering. Deze opmars stelt ons voor vragen die om antwoord roepen. Wat is er te waarderen en waar ontspoot de zaak?

Er is in onze kring best al het een en ander aangedragen. Ik denk ook met respect aan het werk van professor Maris. Maar ik meen dat het de hoogste tijd wordt dat men ook vanuit Kampen en Apeldoorn de taxatie exegetisch en dogmatisch krachtig aanvat. Ik vergeet niet dat er in Kampen reeds een congres is geweest over het 'meer van de Geest'. Maar we zitten toch nog steeds te springen om gerichte publicaties die dieper boren dan wat tot op heden verscheen. De opmerking van Van der Kooi dat de gereformeerde theologie te lang verzuimd heeft het gereedschap te ontwikkelen dat mensen van nu in staat stelt hun ervaring in gelovige zin te duiden, is bij mij blijven haken. Ligt hier inderdaad niet een uitdaging voor Kampen en Apeldoorn, waarbij we wat in ons gereformeerde verleden over geloofsbevinding gezegd is, niet mogen vergeten?

Positief vind ik dat men in Kampen al enige tijd bezig is met de *hermeneutische* vragen, waarbij ik eraan herinner dat er in ons blad over sommige uitkomsten kritische opmerkingen zijn gemaakt. Daar ligt mijns inziens de grote uitdaging voor de gereformeerde theologie in

Nader Bekeken november 2008

Thema – A.N. Hendriks

de confrontatie met de charismatische opmars. Hoe moet je de Schrift lezen en verstaan? Wat hebben de aangelegen teksten vandaag ons te zeggen? We kunnen met Hoek allerlei dreigende eenzijdigheden aanwijzen in het charismatische gedachtegoed, maar de confrontatie wordt alleen *grondig* aangevat wanneer we het over de hermeneutische insteek hebben. Dat is het belang van dat waarmee men in Kampen doende is, het speelt trouwens ook bij de kwestie van ‘de vrouw in het ambt’ en bij actuele ethische vragen (homorelaties bijv.). Wanneer we willen blijven bij het *sola scriptura*, de Schrift alleen, van de Reformatie, behoeft het geen betoog dat de vraag: hoe moeten we de Schrift lezen?, ook als het gaat om ‘meer van de Geest’, van de hoogste urgentie is!

Noot:

- * *Charis. Opstellen aangeboden aan prof. dr. J.W. Maris*, Heerenveen 2008. Voor de bijdrage van C. van der Kooi, ‘Op zoek naar een gereformeerde visie op de charismata’, zie p. 158v.; voor de bijdrage van J. Hoek, ‘De Geest van de Gekruisigde. Over de betekenis van een “pneumatologia crucis”’, zie p. 90v.